

якому іншому, можуть виникати конфліктні ситуації. Для тих викладачів, які володіють здатністю контролювати ситуації, менше виявлялася схильність щодо конфліктності, а як способи реагування на конфлікт - переважав компроміс або уникнення від конфлікту. Для осіб з екстернальним локусом контролю та високим рівнем конфліктності способом реагування у конфлікті було суперництво, а типами міжособистісних стосунків були авторитарний, егоїстичний або агресивний.

Список використаних джерел:

1. Банькша С. В. Педагогическая конфликтология: состояние, проблемы исследования и перспективы развития. *Современная конфликтология в контексте культуры мира*. Москва, 2001. С. 373-394.
2. Конфліктологія : навчальний посібник-практикум / за ред. М. П. Гетьманчука, И. П. Ткачука. Львів : ЛІСВ, 2007. 307 с.
3. Анцупов А. Я. Профилактика конфликтов в школьном коллективе. М. : Туман, изд. центр ВЛАДОС, 2003. 208 с.
4. Дуткевич Т.В. Конфліктологія з основами психології управління : навч. посіб. К.: ЦНЛ, 2005. 456 с.
5. Теоретичні основи педагогіки : курс лекцій / О. І. Вишневський, О. М. Кобрій, М. М. Чепіль / за ред. О. М. Вишневського. Дрогобич : Відродження, 2001. 268 с.

Варакута Марина Леонідівна

викладач кафедри психології

Дніпровського гуманітарного університету

ЖОРСТОКЕ ПОВОДЖЕННЯ З ДИТИНОЮ ТА ЙОГО НАСЛІДКИ

Батьки у розвитку та вихованні дитини займають провідну роль, оскільки саме вони вкладають у неї знання, які у подальшому перетворюються у навички та допоможуть функціонувати їй у житті, бути активним учасником суспільних відносин. Батьки виступають людьми, які повинні налагоджувати стосунки з дитиною, а з іншого боку, виховувати, вимагати від них виконання певних правил.

При успішній взаємодії батьків та дітей, формування позитивного емоційного контакту, довірливих відносин, не обмежені дітей у діях для пізнання світу, вони будуть виростати більш адаптивними до суспільства та не відчують почуття тривожності.

Якщо ж один з батьків несподівано покидає родину, то дитина це гостро переживає. Тому, щоб зм'якшити переживання потрібно підтримувати дитину, розмовляти з нею, дати надію у яскраве майбутнє. При обставині, якщо дитина зациклилась на певному етапі переживання горя, можливе формування травми, депресії, панічних атак. За таких обставин, потрібно не

тільки присутність поряд близьких людей, але і консультація спеціалістів. Переживання та наслідки можуть бути різноманітними, у залежності від того, наскільки дитина була включена у ситуацію, яка виявилася травматичною для неї та виду травми.

Відомий польський фахівець із попередження домашнього насилля Л. Аларкон, пропонує наступне визначення поняттю **насилля** – це дії, які чиняться однією (або декількома) особами й характеризуються такими ознаками:

- здійснюються свідомо, спрямовані на досягнення певної мети;
- завдають шкоду (фізичну, моральну, матеріальну тощо) іншій особі;
- порушують права й свободи людини;
- той, хто здійснює насилля, має значні переваги (фізичні, психологічні, адміністративні тощо), це унеможлиблює ефективний захист жертви насилля.

Часто насилля – не окремий акт, а тривалий процес, при якому встановлюється специфічна система взаємин між насильником і жертвою насилля. Як правило, так трапляється, коли насильник і жертва члени однієї сім'ї, одного колективу (формального чи неформального). Домашнє насилля – це певні свідомі дії одного члена сім'ї стосовно іншого, якщо ці дії порушують конституційні права й свободи члена сім'ї як громадянина та завдають шкоду його фізичному, психічному або аморальному здоров'ю, а також розвитку дитини.

Розрізняють чотири основні форми жорстокого поводження з дітьми: фізичне, сексуальне, психічне насильство, нехтування основними потребами дитини (моральна жорстокість).

1. Фізичне насильство – це навмисне нанесення фізичної шкоди дитині батьками або особами, що їх заміщають, яке може призвести до смерті дитини, а також серйозним (що потребують медичної допомоги) порушенням здоров'я (фізичного або психічного), або до відставання в розвитку. Характерні ознаки фізичного насильства у дитини: множинні специфічні ушкодження (відбитки пальців, ременя, сигаретний опік, крововилив в очне яблуко, ділянки облісіння на голові, вибиті або розхитані зуби, розриви і порізи у роті, пошкодження кінцівок і внутрішніх органів); затримка фізичного розвитку; ознаки поганого догляду (гігієнічна занедбаність, неохайний зовнішній вигляд, висип); пасивне реагування на біль, прагнення приховати причину ушкоджень і травм; побоювання іти додому; відсутність друзів, небажання спілкуватися з однолітками, дорослими; лякливе ставлення до зауважень, критики, негативізм, агресивність; надмірна поступливість; брехливість, злочинство, жорстоке поводження з тваринами; вживання алкоголю, наркотиків, суїцидальні спроби. Особливості поведінки батьків або опікунів, які застосовують фізичне насильство по відношенню до дитини: - перекладання відповідальності за травму на саму дитину; - холодність до дитини; - байдужість до долі дитини; - занепокоєння, головним чином, власними проблемами.

2. Сексуальне насильство – залучення дитини з її згоди або без неї в сексуальні дії з дорослими для отримання останніми задоволення, або вигоди. Згода дитини на сексуальний контакт не дає підстав вважати його ненасильницьким, оскільки дитина не володіє свободою волі і не може передбачити всі негативні для себе наслідки. Можливі ознаки сексуального насильства: характерні пошкодження (генітальної, анальної або оральної області, пошкодження шкіри грудей або стегон); захворювання, що передаються статевим шляхом; вагітність; повторні або хронічні інфекції сечостатевої системи, вагінальні або анальні кровотечі; різкі зміни ваги (втрата або збільшення); замкнутість, прагнення уникати будь-яких фізичних контактів, страхи, погіршення взаємин з однолітками; - зміна рольової поведінки (бере на себе функції батьків у грі, спілкуванні або проявляє регресивну поведінку, тобто форми поведінки, характерні для дітей молодшого віку); - невластива за віком, сексуально забарвлена поведінка; - прагнення повністю закрити тіло одягом, навіть якщо в цьому немає необхідності; - скарги на болі в животі; нічні кошмари; - «безпричинні» нервово-психічні розлади, депресії, низька самооцінка, суїцидальні спроби або висловлювання, вживання алкоголю або наркотиків, безладні статеві зв'язки.

3. Психічне (емоційне) насильство – періодичний, тривалий чи постійний психічний вплив на дитину, гальмує розвиток особистості і призводить до формування патологічних рис характеру. Форми психологічного насильства: відкрите неприйняття і постійна критика дитини; погрози на адресу дитини, які проявляються в словесній формі; зауваження, висловлені в образливій формі, що принижують гідність дитини; навмисна фізична або соціальна ізоляція дитини; пред'явлення до дитини вимог, що не відповідають її віку і можливостям; брехня і невиконання обіцянок з боку дорослих, порушення довіри дитини; грубий психічний вплив, що викликає у дитини психічну травму. Ознаки психічного (емоційного) насильства: затримка фізичного і розумового розвитку; наявність різних соматичних захворювань (різка втрата маси тіла, ожиріння, виразка шлунка, шкірні захворювання, алергічні реакції); нервові тики, енурез, порушення апетиту; занепокоєння або тривожність, порушення сну, довгостроково зберігається пригнічений стан; схильність до самоти, труднощі у встановленні контактів з дорослими, однолітками, низька самооцінка; агресивність або надмірна поступливість; низька успішність. Особливості поведінки дорослих, що дозволяють запідозрити психологічне насильство: - критичне ставлення до дитини; - негативна характеристика дитини; ототожнення дитини з нелюбом або ненависним родичем; - перекладання на дитину відповідальності за власні невдачі; - відкрите визнання нелюбові до дитини.

4. Нехтування потребами дитини – відсутність з боку батьків або осіб, які їх замінюють, елементарної турботи про дитину, в результаті чого порушується її емоційний стан і з'являється загроза її здоров'ю або розвитку. До нехтування елементарними потребами дитини належать: відсутність адекватного віку і потребам дитини харчування, одягу, житла, освіти,

медичної допомоги (включаючи відмову від лікування дитини); відсутність належної уваги і турботи, в результаті чого дитина може стати жертвою насильства, нещасного випадку, залученим до вживання алкоголю, психоактивних речовин, у вчинення злочинних дій. Можливі ознаки зневаги потребами дитини: низький зріст або відставання у фізичному розвитку; недостатня для віку дитини маса тіла, збільшується при регулярному, достатньому харчуванні (наприклад, під час перебування у лікарні); затримка мовного і моторного розвитку, яка усувається при зміні ситуації і при турботі про дитину; повторювані випадки травм або отруень; уповільнені хронічні або часті інфекційні захворювання; гігієнічна занедбаність; втомлений, сонний вигляд дитини; постійний голод або спрага, крадіжка їжі; прагнення будь-якими засобами привернути до себе увагу дорослих; пригнічений настрій, апатичність, низька самооцінка; агресивна та/або імпульсивна поведінка; прояви девіантної поведінки, аж до вандалізму; порушення соціальних контактів; не відповідне віком поведінку; труднощі в навчанні, часті пропуски навчальних занять.

Таким чином, відносини, які формується між дітьми та батьками, сімейна ситуація та методи виховання стають фундаментом у розвитку особистості та закладають певні уявлення та погляди на світ у цілому.

Список використаних джерел:

1. Психолог : Всеукраїнська газета для психологів, учителів, соціальних педагогів. 2018. № 3-4 (627-628).
2. Гончаров В., Мурашкевич О. Домашнє насильство: як себе захистити. К. : Шк. Світ, 2009. 120 с.
3. Про створення безпечного освітнього середовища в закладі освіти та попередження і протидії булінгу (цькуванню) : Лист МОН від 14.08.2020 р. № 1/9-436. URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-stvorennya-bezpechnogo-osvitnogo-seredovisha-v-zakladi-osviti-ta-poperedzhennya-i-protidiyi-bulingu-ckuvannyu> (дата звернення: 17.01.2022)

Гарець Надія Олексіївна
старший викладач кафедри психології
Дніпровського гуманітарного університету

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ВИВЧЕННЯ ФОРМ ТА ВИТОКІВ БУЛІНГУ

Актуальність досліджуваного питання обумовлена наявністю ряду умов. Так, проблема булінгу наразі є поширеною у різних навчальних закладах України: наприклад, згідно з результатами дослідження ЮНІСЕФ у період із 2006 до 2019 року, 35,5% підлітків брали участь в ображанні або приниженні інших, а 37,9% - були жертвами знущань. Збільшується також частка молоді,